

ዛንታ ምድምሳሰ 'ናደው እዝ'

Part I

ሰለሙን በርሀ

“...ሀዝባዊ ግንባር፣ ንዓወት ግንባር ናቕፋ፣ ኣብ ውሽጢ'ቲ ዝተናውሐ ብረታዊ ተጋድሎ ሀዝቢ ኤርትራ፣ ኣውራ ድማ ኣብ ውሽጢ ወተሃደራዊ ምዕባለታት ናይ'ዚ ዝሓለፈ ዓሰርተ ዓመታት ኣእትዩ እዩ ዝመዝኖ። እቲ መጥቓዕቲ ሓያል፣ ቅልጡፍን ዓሚቕኡ ስምብራት ዝገደፈን ምንባሩ ዘይክሓድ እዩ። ገዛእቲ ኢትዮጵያ ንኤርትራ ካብ ዝነበጥዋ ንደሓር፣ ንፈለማ ግዜ ኣብ ኣእምሮአም፣ 'መግዛእቲ ኢትዮጵያ ኣብ ኤርትራ ክቕጽል ድዩ ኣይቕጽልን?' ዝብል ሕቶ፣ ከም ህጹጽ መልሲ ዘድልዮ እዩናዊ ጉዳይ ከም ዝለዓል ዝገበረ ስርሒት እዩ።.....” ዋና ጸሓፊ ሀ.ግ.ሓ.ኤ. ተጋ/ኢ.ሳይያስ ኣፈወርቂ መጽሔት ሳግም ቁ.14 መስከረም 1988

ኣብ ወርሒ መጋቢት 1988 ኣብ ግንባር ናቕፋ ዓራዱ ንዝነበረ 'ናደው እዝ' ተባሂሉ ዝጽዋዕ ዓቢ ክፋል ሰራዊት መግዛእቲ ኢትዮጵያ፣ ኣብ ፍጹም ከበባ ብምእታው ዝተኻየደ ደምሳሲ ቀለቤታዊ መጥቓዕቲ፣ ኣብ'ቲ ብወርቃዊ ቅያታት ዝተመልኦ ታሪኽ ብረታዊ ተጋድሎ ሀዝቢ ኤርትራ ከም ነጥብ-መቐይሮ ዝጥቀስ፣ ዓቢ ስትራተጂያዊ ኣገዳስነት ዝነበሮ ፍጻመ እዩ። ስርሒት ምድምሳሰ 'እዚ ናደው' ኣብ ወተሃደራዊ ግጥማት ሓርነታዊ ቃልስና ጎሊሑ ዝርከብ ይኹን እምበር፣ ሰራዊት ሀዝባዊ ግንባር ሓርነት ኤርትራ፣ ናብ'ዚ ገዚፍን ስትራተጂያውን መጥቓዕቲ'ዚ ክሰጋገር፣ ቅድሚኡ ዘካየዱ ምርብራብ፣ እቲ

ዝነውሐ፡ ዝበርተዐን ሓያል ጽንዓት ዝሓተተን እዩ ነይሩ። ምድምሳስ 'እዚ ናደው' እምበኣር፡ ውህሉል ምህርቲ ናይ'ቲ ንግሥርተ ዓመት መመላእታ ኣብ ቀዋሚ ሰንሰለታዊ ዕርድታት ናቕፋ፡ ሰሜናዊ ምብራቕ ሳሕልን ባርካን ዝተኻየደ ተሪር መኸተ፡ ከምኡ'ውን ኣብ ውሽጢ መስመር ጸላኢ፡ ብደባይን ተንቀሳቓሲን ውግኣት፡ ብተርግእን መሃንድሳዊ ስርሒታትን ብዘይ ዕረፍቲ ዝተሰላሰለ፡ ሰራዊት መግዛእቲን ዘራያቱን ኣላሽ ዝበሉሉ ማእለያ ዘይብሉ ናይ ምርብራብ ግጥማት እዩ። ሓጺር ድሕረባይታ ኣብ 1977-1978 ብዘይካ 5 ተኸቢቢን ዝተረፉ ከተማታት፡ መላእ መሬት ኤርትራ ኣብ ትሕቲ ቁጽጽር ሰውራ ኤርትራ ኣትዩ ነበረ። ስርዓት ደርግ ብመጥቓዕቲታት ሰውራ ኤርትራ ጥራይ ዘይኮነ፡ በቲ ምስ ሶማሌ ዘካይዶ ዝነበረ ኩናት ወተሃደራዊ ዓቕሙ ተዳኺሙ፡ ህዝቢ ኤርትራ ሎሚ ጽባሕ መግዛእቲ ከብቅዕ እዩ እናበለ ግና፡ ወተሃደራዊ ሚዛን ሓይሊ ካብ ሰውራ ኤርትራ ናብ ስርዓት ደርግ ዝቐየረ ምትእትታው ሕብረትሶቭየት ተኸስተ። ብገዚፍ ሓገዝ ሕብረትሶቭየት ድማ፡ ስርዓት ደርግ ኣብ ሓጺር ግዜ፡ 300,000 ዘመናዊ ኣጽዋር ዝግጠቕ፡ ኣብ ጸሊም ኣፍሪቃ ዝሓየለ ወተሃደራዊ ሓይሊ ብምህናጽ ካብ መድረኽ ምክልኻል ናብ መድረኽ መጥቓዕቲ ተሰጋገረ። ስርዓት ደርግ ኣብ መፋርቕ 1978 በዚ መዳርግቲ ዘይነበሮ ገዚፍ ዓቕሚ፡ ኣብ ልዕሊ ሓይልታት ሶማሌ መጠነ ሰፊሕ መጥቓዕቲ ፈነወ። ኣብ ሓጺር ግዜ ኩናት ሶማሌ ብዓወት ድሕሪ ምዝዛሙ ከኣ፡ ኣንፈቱ ንሰሜን ብምቕናዕ ንሰውራ ኤርትራ፡ “ኣንዴና ለመጨረሻ” ኢሉ ብዝሰመዮ መጥቓዕቲ ንምድምሳስ መጠነ ሰፊሕ ወራር ኣበገሰ። እቲ ግጥም ናይ ጸጸን ሓርማዝን ግጥም እዩ ነይሩ። ክንዲ ዝኾነ ህ.ግ. ዓቕሙ መዚኑ፡ ነዚ ገዚፍ ወራሪ ሰራዊት ኣብ ዝተናውሐ ኩናት ንምድኻም፡ ንሓይሊ ጸላኢ ኣብ ዝጥዕም ግዜን ቦታን እናገጠመ፡ ስትራተጂያዊ ምዝላቕ ክገብር ወሰነ። በዚ መሰረት ኣብ ቀዳማይ ወራር፡ ካብ ደቡባዊን ምብራቕውን ኤርትራ ከዝልቕ እንከሎ፡ ኣብ ካልኣይ ወራር ካብ ሰሜናዊ ግንባር፡ ኣብ ሳልሳይ ወራር ድማ ካብ ከባቢ ከረንን ኣፍጻሎትን ስሒቡ ናብቲ ቀዋሚ ዕርድታቱ ክኸውን ዝመረጸ ኣኸራናት ናቕፋን ሰሜናዊ ምብራቕ ሳሕልን ኣዝለቑ። ኣብ ለካቲት 1979 ሰራዊት ህ.ግ. ኣብ ኣፍደገ ናቕፋ በጺሑ፡ የማነ ጸጋም እምባ ደንደን ዓሪዱ ብቀዋሚ ቅዲ ኩናት ክምክት ኣብ ዝጀመረሉ እዋን ድማ እዩ ግንባር ናቕፋ ተመስሪቱ። ኣብቲ ፈለማ እቲ ግንባር ጸቢብ ዝርግሐ እዩ ነይሩዎ። ኣብቲ ዝሰዓበ ወራራት ግን ሰራዊት ጸላኢ፡ ብጸቢብ ቦታ

በሲ.ወ. ንምሕላፍ ዘካየዶ ተደጋጋሚ ፈተነታት ስለዘይሰለጠ፡ ብክልተ ክንፊ እናመጠጠ ይኸይድ ነበረ። ብዘይካ ግንባር ናቕፋ፡ ግንባራት ሰሜናዊ ምብራቕ ሳሕልን ሓልሓልን እውን ብተመሳሳሊ እናተመጠጠ ስለዝኸኸዱ፡ ኣብ መወዳእታ ስለስቲኦም ግንባራት ተኣሳሲርም ኣማኢት ኪሎ ሜተራት ዝንውሓቱ ሰንሰለታዊ ዕርድታት እዮም ኣቐሩዎም። ንኣስታት 10 ዓመታት ኣብ ዝቐጸለ ምርብራብ ድማ፡ ብወገን ሰራዊት ሀ.ግ.ን ሰራዊት ደርግን ብነተጉቲ ዝተሓጸረ ድልዱል ዕርድታት ተፈጠሩ። ቀቕድሚ ምድምሳስ ናደው እዝ ኣብ ዝነበረ እዋን፡ ንውሓት ግንባር ናቕፋ 165 ኪ.ሜ. ይበጽሕ ከምዝነበረ ድማ ወተሃደራዊ መዛግብቲ ይሕብሩ። ካብ መፋርቕ 1978 ክሳብ 1988 ንኣስታት ዓሰርተ ዓመት ኣብ ዝቐጸለ ከቢድ ናይ ምርብራብ ግጥማት፡ እቲ ብገዚፍ ንዋታዊ፡ ቴክኒካዊን ምኽራዊን ደገፍ ርእሰሓያል ሕብረት ሶቭየት፡ ንሰውራ ኤርትራ ሓንሳብን ንሓዋሩን ካብ ገጽ መሬት ንምድምሳስ ዝቐለ ወራሪ ሰራዊት መግዛእቲ ኢትዮጵያ ከቢድ ሰብኣዊን ንዋታዊን ክሳራ ኣብ ርእሲ ምስካሙ፡ እቲ ኩናት ብዝተናውሐ መጠን እቲ ሰራዊት ተስፋ እናቈረጸ፡ ናይ ምውጋእ ወኒ እናጥፍኦ፡ ሞራሉ ባይታ እናዘበጠ ይኸይድ ነበረ። ብጽጹይ ስለያዊ መጽናዕቲ፡ ኩነታት ጸላኢ ካብ ዕለት ንዕለት ብልክዕነት ዝግምግም ዝነበረ መሪሕነት ህዝባዊ ግንባር ከኣ፡ ኣብ ዓመተ 1987፡ ኣቐልቦ ጸላኢ ካብ ቅድመ ግንባር ንድሕሪት ናብ ውሽጢ መስመር ዝሰሓበ ጽዑቕ ናይ ደባይን ተንቀሳቓሲን ስርሒታት ተተሓሓዞ። ኩነታት ናይቲ ኣብ ግንባር ዝነበረ ጸላኢ ኣጸቢቕ ንምምዛን ድማ፡ ኣብ ወርሒ ታሕሳስ 1987 ኣብ ማእከላይ መስመር ግንባር ናቕፋ፡ ኣብ ውሱን ከባቢታት መጠነ ንኡስ መጥቓዕቲ ብምክያድ ንጸላኢ ደፊኡ ነቲ ዝቐጽል ዝዓበዩ ስርሒት ምድምሳስ 'እዚ ናደው'፡ መበገሲ ዝኹኑ ስትራተጂያዊ ኣገዳስነት ዝነበሮም ገዛእቲ ቦታታት ኣብ ትሕቲ ቁጽጽሩ ኣእተዎም። በዚ መጥቓዕቲታት'ዚ ዝተሰናበደ መራሒ ስርዓት ደርግ መንግስቱ ሃይለማርያም፡ ኣብ ለካቲት 1988 ካብ ኣዲስ ኣበባ ናብ ኣስመራ ብምምጻእ፡ ንኣዘዝቲ ናይቲ ካልኣይ ኣብዮታዊ ሰራዊት (ሁ.ኣ.ሰ.) ኢሉ ዝጽውዖ ኣብ መላእ ኤርትራ ዝነበረ ሰራዊቱ ኣኼባ ድሕሪ ምክያድ፡ ብምድኻም 'ናደው እዝ'ን ከም ሳዕቤኑ ኣብ ወርሒ ታሕሳስ ኣብ ግንባር ናቕፋ ዘጋጠመ ስዕረትን ቀንዲ ተሓታቲ ኣዛዚ ናይቲ ግንባር ዝነበረ ብሪጋዴር ጀነራል ታሪኩ ያይኔ ምጻኑ ብምግላጽ፡ ኣብ ቅድሚ ሰራዊት ከምዝርሸን ገበረ። ተሓታትነት ናይቲ ኣብ ከበሳታት ብደባይን

ተንቀሳቃሲን ውግኣት ኣብ ልዕሊ ሰራዊት ደርግ ዝወርድ ዝነበረ ክሳራ ድማ ንኣዛዚ ‘መክት እዝ’ ዝነበረ ብሪጋዴር ጀነራል ከበደ ጋሼ ብምስካም፡ ኣብ ቅድሚ ሰራዊቱ ማዕርጉ ተገፊፉ ብዘይ ጥሮታ ከም ዝባረር ገበረ። ኣዛዚ ‘ሁ.አ.ሰ.’ ሜጀር ጀነራል ረጋሳ ጂማን ምክትሉ ሸዋረጋ ቢሆነኝን ካልኣት ልዕሊ 20 ላዕለዎት ኣዘዝቲ ሰራዊትን ድማ፡ ካብ ኤርትራ ናብ ካልኣ ከባቢታት ኢትዮጵያ ቀየሮም። ኣብ’ቲ እዋን’ቲ መንግስቱ ሃይለማርያም ዝወሰደ ናይ ዓቕሊጽብት ስጉምቲታት፡ ንድኻመት ናይ’ቲ ሰራዊት መሊሱ ዘጋደደ እዩ ነይሩ። ስርዓት ደርግ ብዘይካዚ፡ ነቲ ኣብ ከበሳታት ኤርትራ ብተንቀሳቃሲ ውግኣት ዝወርዶ ዝነበረ ቀጻሊ መጥቃዕቲታት ክጻወር ስለዘይክኣለ፡ ናይ ውሽጢ መስመሩ ከደልድል ካብ’ቲ ቀንዲ ግንባራት ብብቕሩብ ሓይሊ እናሰሓበ ይኸይድ ነበረ። ነዚ ወተሃደራዊ ምዕባሊታት’ዚ ብደቂቕ ኣብ ምክትታል ዝነበረ መሪሕነት ህዝባዊ ግንባር፡ ‘ናደው እዝ’ ንምድምሳስ ኣቐዲሙ ከካይዶ ዝጸንሐ መጽናዕቲን ከሰላስሎ ዝጸንሐ ውጥንን ኣብ ባይታ ዝትግበረሉ ልክዕ ጊዜ ከም ዝኣኸለ ገምገመ። ካብ 25- 28 ለካቲት 1988 ዝተቐንጠ ምዱብ ኣኼባ ማእከላይ ሸማግሌ ህዝባዊ ግንባር ሓርነት ኤርትራ ዘውጽኦ ደምዳሚ መግለጺ ድማ፡ ንወተሃደራዊ ኩነታት ኣመልኪቱ ከምዚ ይብል። “ማእከላይ ሸማግሌ..... ወተሃደራዊ ስርሒታት ዝያዳ ምብርታዕን ዓንኬሉ ምስፍሓን ዘኸኣል፡ ጸላኢ ዓቕሙ ከመሓይሽ ዕድል ዘይህብ ወተሃደራዊ መደብ ስራሕ ሓንጺዱ።” ድሕሪ’ዚ ውሳኔ’ዚ፡ ክትግበር ዝተወጠነ ቀዳማይ መደብ፡ ንናደው እዝ ኣኸቢብካ ምድምሳስ እዩ ነይሩ። መሪሕነት ህዝባዊ ግንባር ከምዚ ዓይነት ዓቢን ተባዕን ውሳኔ ዝወሰደ፡ ሓያልን ድኻምን ጎድንታት ጸላኢ ብዝምልከት ብደቂቕ ስለያዊ ሓበሬታ ኣዝዩ ጽፉፍ መጽናዕቲ ስለዘካየደ፡ ቦቲ ኣብ ዓመተ 1987 ኣብ ድሕሪ መስመር ዘካይዶ ዝነበረ ቀጻሊ መጥቃዕቲታትን ምንቅስቃሳትን ድማ ንጸላኢ ከታልልን ኣቐልቦኡ ክገዝዕን ስለዝኸኣለ እዩ። ቅድሚ ክልተ ወርሒ ናይ’ዚ ዓቢ ስርሒት፡ ኣዛዚ ‘ናደው እዝ’ ብሪጋዴር ጀነራል ታሪኩ ያይኔ፡ ናብ ኣዛዚ ካልኣይ ኣብዮታዊ ሰራዊት (ሁ.አ.ሰ.) ሜጀር ጀነራል ረጋሳ ጂማ ኣብ ዝለኣኾ ደብዳቤ፡ ህዝባዊ ግንባር ኣብ ግንባር ናቕፋ ጽዑቕ ስለያዊ መጽናዕቲታት የካይድ ከም ዘሎን ገዚፍ መጥቃዕቲ ክገብር ከም ዝኸኣልን ብምእማት፡ ንመክት እዝ ክሕገዙ፡ ካብ’ቲ ግንባር ንከበሳታት ኤርትራ ዝተሳሕቡ ክፍለጦራት 15ን 22ን ብህጹጽ ክምለሱሉ ጠሊቡ ነይሩ። ይኹን’ምበር ኣዛዚ ‘ሁ.አ.ሰ.’ ዝሃዞ መልሲ፡ “ብዘለና ሓበሬታን ገምጋምን መሰረት፡ ኣብ ቀረባ ጊዜ ሻዕብያ ሰፊሕ መጥቃዕቲ

ክኸፍት'ዩ ዝብል እምነት የብልናን። ስለ'ዚ እቶም ክፍለጦራት ንግዜኡ ነቲ ኣብ ከበሳ ዘለና ስግኣት ንምውጋድ ክሰርሑ ክጸንሑ እዮም፣ ንዝኹነ ነገር ግን ልዑል ጥንቃቄ የድሊ።” በሎ። ኣዘዘቲ ‘ሁ.ኣ.ሰ.’ “ሻዕብያ ኣብ ግንባር ናቕፋ መከላኸሊ ዕርዲ ናይ ምድልዳል እምበር ናይ ምጥቃዕ ኣንፊት የብሉን።” ኣብ ዝብል መደምደምታ ብምብጻሕ ክደናገሩ ዝኸኣሉ፡ ብሓደ ወገን ህዝባዊ ግንባር ንጸላኢ ንምድህላል ልዕሊ ሽዱሽተ ብርጌድ ናብ ድሕሪ መስመር ኣንቀሳቂቡ ይሰርሕ ብምንባሩ፡ በቲ ካልእ ወገን ድማ፡ ድሕሪ'ቲ ኣብ ታሕሳስ 1987 ኣብ ግንባር ናቕፋ ዝተኻየደ መጠነ ንኡስ መጥቃዕቲ፡ ሰራዊት ህዝባዊ ግንባር ኣብ'ቲ ሓድሽ ዝተቈጸጸሮ ከባቢ፡ ዕርድታት ናይ ምድልዳል ጽዑቕ ማእቶታዊ ንጥፊት የካይድ ብምንባሩ እዩ። ፈጽሚ ስርሒት 1.1. ዓቕሚ ሰራዊትን ኣሰላልፋን ክልተኡ ወገናት ኣቐዲሙ ከም እተገልጸ፡ ምድምሳስ ‘ናደው እዝ’ ኣብ መሪሕነት ህዝባዊ ግንባር ካብ ነዊሕ ኣትሒዙ ክሰላሰል ዝጸንሐ ውጥን እዩ። በዚ መሰረት፡ ነዚ ዓቢ ስርሒት'ዚ ንምፍጻም ግዜ ዝወሰደ ደቂቕን ጽፋፍን መጽናዕቲ እዩ ተገይሩ። ጸላኢ ንምድህላል ከኣ፡ ጽዑቕ ወተሃደራዊ መናውራታት እዩ ዝግበር ነይሩ። እቲ ስርሒት ሰዓቱ ምስ ኣኸለ፡ ነዚ ሰፊሕ ውጥን ደምሳሲ መጥቃዕቲ ክፍጽሙ ዝተመደቡ ኣሃዱታት ህዝባዊ ግንባር፡ ማለት ኣጋር ክፍለሰራዊታት 85፡ 61፡ 16፡ 70፡ 52፡ ሜካናይዝድ ክፍለሰራዊት 74፡ ከምኡ'ውን ዝተፈላለዩ ወሃብቲ-ደገፍ ኣሃዱታት ስለያ፡ ሃንደሳ፡ ሎጂስቲክስ፡ ሕክምና ወዘተ ነናብ ዝተጥህቦም ተልእኾን ሸቶታትን ኣምሪሖም። ኣብ'ዚ ስርሒት'ዚ ዝተሳተፈ ዓቕሚ ሰራዊት ህዝባዊ ግንባር ብድምር 10,400 ምንባሩ ናይ ሽዑ ጸብጸባት የመልክቱ። ምስ'ቲ ኣብ ማእከል ኢትዮጵያ፡ ብተቐወምቲ ናይ'ቲ ስርዓት ዝካየድ ዝነበረ ውግኣት ተኣሳሲሩ፡ ጸላኢ ካብ'ቲ ኣብ ኤርትራ ዝነበረ ሰራዊቱ ክንኪ ይግደድ ነይሩ እዩ። በዚ መሰረት ቀቕድሚ ምድምሳስ እዚ ናደው፡ ስርዓት ደርግ ኣብ ኤርትራ ኣሰሊፉዎ ዝነበረ ብዝሒ ሰራዊት ናብ ኣስታት 94,000 ወሪዱ ነይሩ። ስለ'ዚ ኸኣ፡ ኣብ ከበሳታት ዝነበረ ‘መክት እዝ’ ኣስታት 30,000፡ ኣብ ግንባር ሓልሓል ዓሪዱ ዝነበረ ‘መንጥር እዝ’ ልዕሊ 21,000፡ ኣብ ባርካ ዝነበረ ‘በርግድ እዝ’ 14,500፡ ክፍልታት ‘ሁ.ኣ.ሰ.’ ልዕሊ 7,000 ብዝሒ ሰራዊት ነይሩዎም። ‘ናደው እዝ’ ካብ ጠቕላላ ዓቕሙ፡ በቲ ኣቐዲሙ ኣብ ግንባር ናቕፋ ዝወረዶ መጥቃዕቲ፡ ልዕሊ 4,700 ብሞት፡ መውጋእቲን ካልእ ጸገማትን ኅዲሎሞ ብዝሒ ሰራዊቱ ናብ 16,500 ኣንቁልቀሎ ነይሩ። ምስ'ቶም ውግእ ኣብ ዝተኸፍተሉ ሰዓት ብሂሊኮፕተር ኣብ ኣፍዓበት ወሪዶም ዝተደረብዎ ናይ 15 ክፍለጦር ክልተ

ሻለቃ ወሲኸኻ ድማ፡ ሰብአዊ ዓቕሚ 'ናደው እዝ' ኣብ እዋን እቲ ሰርሒት ኣሰታት 18,000 ነበረ። ኣብ'ቲ ግንባር ተሰሊፎም ዝነበሩ ኣሃዱታት፡ ኣጋር ተዋጋእቲ ክፍለጦራት 21፡ 19፡ 14፡ መካናይዝድ ብርጌድ 29 (ዘርኣይ ደረስ)፡ 157 ሻለቃ መድፍዕን ካልኣት ወሃብቲ-ደገፍን ንኡሳን ተደረብቲ ኣሃዱታትን እዮም። እዚ ናደው ዓጢቕዎ ዝነበረ ኣጽዋር ድማ፡ 54 ታንክታት፡ 16 መዳፍዕ 130 ሚ.ሜ.፡ 36 መዳፍዕ 122 ሚ.ሜ.፡ 12 ቢ.ኤም. 21 ወንጫፊ ሮኬት፡ 55 ከበድቲ ረሻሻት፡ ከምኡ'ውን ብብዝሒ ሞርታራትን ማእከላይ ረሻሻትን ልዕሊ 18,000 ፈኩስቲ ብረታትን የጠቓልል።

ሓዳስ ኤርትራ